

ОБЛІК ЦІННИХ ПАПЕРІВ, УТРИМАНИХ ДЛЯ ПРОДАЖУ, ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Висвітлено та запропоновано теоретичні та практичні підходи до ведення бухгалтерського обліку торговцями цінних паперів. Розглянуто обов'язкові форми фінансової звітності. Запропоновано основні бухгалтерські проводки для відображення торгівлі цінними паперами.

Аннотация. Освещены и предложены теоретические и практические подходы к ведению бухгалтерского учета торговцами ценных бумаг. Рассмотрены обязательные формы финансовой отчетности. Предложены основные бухгалтерские проводки для отражения торговли ценными бумагами.

Annotation. Theoretical and practical approaches to accounting conducted by securities dealers have been described and offered. Mandatory forms of reporting have been considered. Basic accounting entries to reflect the trading in securities have been proposed.

Ключові слова: цінні папери, торгівці цінними паперами, справедлива вартість.

Актуальність обраної теми полягає в об'єктивній необхідності правильного обліку фінансових інструментів, що в свою чергу, є непростим завданням і вимагає вироблення певного підходу. Для того, щоб відобразити той чи інший фінансовий інструмент, треба розуміти природу фінансового інструмента і мету, заради якої він купувався.

Аналіз останніх публікацій висвітлює ряд протиріччя у класифікації, визначенні справедливої вартості та фінансових результатів, що вивчалися такими вченими, як Ануфрієв В. Є., Васикевич І. П. [1], Литвиненко М. І., Соколов В. Я.

Метою дослідження є визначення основ ведення обліку цінних паперів, утримуваних для продажу за міжнародними стандартами.

У міжнародній звітності порядок відображення фінансових інструментів докладно висвітлено в таких стандартах: МСФЗ 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання інформації" [2], МСФЗ 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" [3], МСФЗ 30 "Розкриття інформації у фінансовій звітності банків та подібних фінансових інститутів", в той час, коли в П(С)БУ немає рекомендацій з ведення даного виду обліку. В Україні розроблені рекомендації ДКЦПФР № 125, але в них не висвітлено шляхів ведення обліку цінних паперів у їх торговців, це обумовлює перехід України на міжнародні стандарти.

Як було зазначено, необхідною умовою відображення фінансового інструменту в обліку є розуміння, з якою ціллю його будуть використовувати. У МСФЗ 39 наведена класифікація фінансових інструментів згідно з цим критерієм. Класифікація структурує порядок визнання та оцінки фінансових інструментів у міжнародній звітності.

Всі цінні папери МСФЗ 39 розділяє на три класи таким чином:

1) цінні папери, призначені для торгівлі, включаючи всі похідні інструменти, які не є хедж, оцінюються за справедливою вартістю з віднесенням її зміни на прибуток і збитки – всі прибутки та збитки визнаються у звіті про прибуток і збитки (ОПУ) на момент їх виникнення;

2) цінні папери, що утримуються до їх погашення, також обліковуються за амортизованою вартістю;

3) цінні папери, що класифікуються як наявні для продажу й оцінюються за справедливою вартістю, при цьому весь прибуток і збитки від переоцінки відносяться на капітал. Після їх вибуття прибуток і збитки, раніше віднесені на капітал, переводять на прибуток або збиток [2].

У статті докладно розглянуто цінні папери, призначені для торгівлі.

Цінні папери розглянуто в якості призначених для торгівлі, якщо вони придбані або створені в основному з метою генерування прибутку за рахунок короткострокових коливань ціни або маржі дилера. Всі фінансові активи, що складають частину портфеля, регулярно генеруючого прибуток, класифікуються як призначені для торгівлі.

Торгові активи включають боргові та пайові цінні папери. Похідні інструменти завжди відносяться до категорії призначених для торгівлі, якщо вони не враховуються як інструменти хеджування.

Згідно з МСФЗ 39, під похідним фінансовим інструментом розуміється фінансовий інструмент, вартість якого змінюється у результаті зміни базисного індексу цін чи ставок, для придбання якого потрібні невеликі або нульові початкові вкладення (або вкладення, які істотно менше, ніж потрібно для придбання базисного інструмента), розрахунки за якими здійснюються в майбутньому.

Спочатку цінні папери, наявні для продажу, враховуються за вартістю придбання, що включає витрати по угоді, і згодом переоцінюються за справедливою вартістю. До витрат по угоді відносяться виплати та комісійні, сплачені агентам, консультантам, брокерам і дилерам, збори регулюючих органів і фондових бірж, а також податки і збори за переказ коштів. Витрати на операції не включають розподілені внутрішні адміністративні витрати і витрати з управління активами.

МСФЗ 39 зазначає, що справедлива вартість фінансового інструмента визначається з достатнім ступенем

оцінені вартісні межі, всередині яких змінюється справедлива вартість, не є значними для даного інструмента; якщо можна обґрунтовано розрахувати ймовірність тієї чи іншої оціночної вартості в рамках вартісних меж і використовувати її в розрахунку справедливої вартості [2; 4].

Під час визначення справедливої вартості необхідно враховувати таке:

котирування цінних паперів публікуються на відкритому активному фондовому ринку даного інструмента;

ціни інструментів підтверджені незалежним рейтинговим агентством, і грошові потоки за такими борговим інструментам можна обґрунтовано розрахувати;

фінансовий інструмент має модель оцінки, причому вихідні дані можна оцінити досить вірогідно, оскільки ці дані надходять з активних ринків;

наявність ринку для вихідного фінансового інструмента.

У більшості випадків кредитна організація чи торгівець цінними паперами може достовірно визначити справедливую вартість цінних паперів. Використання обґрунтованих оцінок відіграє істотну роль під час підготовки фінансової звітності і не знижує її достовірність. МСФЗ 39 вимагає розкриття методів і істотних припущень, використаних для оцінки справедливої вартості.

Справедлива вартість не може бути достовірно визначена для інвестицій в інструменти капіталу, якщо:

фінансовий інструмент не має котирування на активному ринку;

фінансовий інструмент не має інших прийнятних методів оцінки справедливої вартості з достатнім ступенем достовірності [4].

У тих випадках, коли достовірні критерії оцінки для активу, який обліковується раніше за справедливою вартістю, перестають існувати, справедлива вартість активу на останню наявну дату стає його новою вартістю придбання. Попередні прибутки і збитки за активом не сторнуються. Коли достовірні критерії оцінки за такими позиціями з'являються знову, інструмент повинен бути переоцінений за справедливою вартістю. Різниця між обліковою вартістю та справедливою вартістю слід віднести або на доходи/витрати (якщо цей актив віднесений до торгової категорії), або на рахунки капіталу (якщо цей актив віднесений до категорії "наявні для продажу").

За наявності стандартних умов купівля і продаж цінних паперів, наявних для продажу, відображаються на дату укладання угоди, яка є датою, на яку у банку виникає зобов'язання купити або продати даний актив. Усі інші купівлі та продажі відображаються як форвардні операції до моменту розрахунків за угодою.

Підводячи підсумок, не можна не зазначити порядок обліку цінних паперів, призначених для торгівлі. Фінансовий результат від операцій з цінними паперами, призначеними для торгівлі, відноситься на рахунки прибутків і збитків поточного періоду [5].

Дивіденди і процентний дохід за торговими паперами відображаються у міру нарахування на рядку "Доходи за дивідендами" і за рядком "Процентний дохід" [1; 2].

Фінансовий результат від зміни справедливої вартості фінансових активів, наявних для продажу, повинен бути відображений на рахунках власних коштів (капіталу). У міжнародній практиці такий облік називають відстроченим. До 1 січня 2005 року було дозволено альтернативний облік, тобто організація на свій розсуд могла вибрати варіант обліку – або на рахунках прибутків і збитків поточного періоду, або на рахунках капіталу; тепер такий вибір заборонений. Отже, під час формування даного портфеля в бухгалтерському балансі організації у складі власних коштів виникне зовсім нова величина, а саме "Фонд переоцінки інвестиційних цінних паперів, наявних для продажу". Залежно від знаку переоцінки даний фонд може як збільшувати, так і зменшувати власні кошти кредитної організації. Даний метод обліку дозволяє певною мірою маніпулювати фінансовим результатом організації і "приховувати" потенційні збитки, відображаючи їх у капіталі. Але при цьому слід враховувати, що міра ця тимчасова, оскільки під час вибуття цінних паперів переоцінка буде списуватися з рахунків капіталу і відобразитися у звіті про фінансові результати організації [1; 2].

Отже, науковим результатом даного дослідження є систематизація підходів до класифікації цінних паперів. Слід наголосити, що визначення справедливої вартості цінних паперів – процес недосконалий. Тому перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі буде вдосконалення законодавчої бази з обліку портфеля цінних паперів, утримуваних для продажу.

Наук. керівн. Тютлікова В. В.

Література: 1. Васікевіч І. П. Трансформація звітності відповідно до МСФЗ / І. П. Васікевіч, Ф. А. Уткін // Бухгалтерський облік. – 2013. – № 18. – С. 51. 2. МСФЗ 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання інформації". – 2013. – № 929_029. 3. МСФЗ 39 "Фінансові інструменти: Визнання та оцінка". – 2013. – № 929_015. 4. Литвиненко М. І. Огляд міжнародних стандартів у фінансовій звітності / М. І. Литвиненко // Головбух. – 2010. – № 1. – С. 69. 5. Міжнародні стандарти фінансової звітності / В. П. Сіднева. – М. : КНОРУС, 2007. 6. Бакаєв О. С. Російський облік та міжнародні стандарти фінансової звітності / О. С. Бакаєв // Бухгалтерський облік. – 2009. – № 3. – С. 4.